

Economisch - Statistische Berichten

48e JAARGANG - 1 MEI 1963 - No. 2386

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 *

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

*U reageert op annonces in „E.S.B.”?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

Bij de dienst van Volkshuisvesting vacceert de
betrokking van

chef van de economische afdeling

De taak van de te benoemen functionaris zal in
hoofdpijnen de volgende werkzaamheden om-
vatten:

- het geven van economische adviezen bij de
planvoorbereiding van grote woningwet-
complexen;
- de financiering, begrotingsbewaking en het
opstellen van de exploitatierekeningen van
de in uitvoering genomen woningwet-
woningen;
- de behandeling van de woningbouwplannen
op voet van de premiereregeling;
- het volledige toezicht op het beheer van de
woningen, die in het bezit zijn van de wo-
ningbouwcorporaties.

Gegadigden dienen een grondige kennis te
hebben van de financiële en bedrijfseconomi-
sche vraagstukken, die betrekking hebben op
de bouw en exploitatie van woningen.

Vereist: Een opleiding ten minste op het ni-
veau van M.O. Handelswetenschappen.

Salarisgrenzen: f 1.089,--- f 1.528,--, exclusief de
huurcompensatie en de vakantietoeslag, elk
ad 4%.

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.
Zeer gunstige pensioenregeling.

De Verplaatsingskostenverordening is van
toepassing.

Voor het verkrijgen van een woning wordt zo
nodig medewerking verleend.

Sollicitaties binnen 14 dagen te zenden aan de
chef van het bureau Personeelvoorziening,
kamer 331, stadhuis, Rotterdam, onder no. 224.

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A° 1807

**.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering**

HOOFDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM C.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building

1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

84.2

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoogweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: *Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.*

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 347, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoogweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).*

*Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.*

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.*

Advertentie-tarief: *f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm. (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De Westeuropese detailhandel in cijfers

Zijn in de Nederlandse detailhandel per vestiging de omzet en het aantal inwoners en arbeidskrachten hoger of lager t.o.v. andere Europese landen? Deze vraag kan voor het jaar 1955 enigermate worden beantwoord dank zij een Britse studie ¹⁾. Enigermate: de auteurs wijzen erop dat hun poging tot een statistische vergelijking van detailhandelsgegevens van 18 „westelijke” Europese landen slechts een geheel van ramingen opleverde ²⁾. Van de uitvoerige begripsomschrijvingen vermelden wij dat zij de ambachtshandel tot de detailhandel rekenden.

De auteurs becijferden dat de beroepsbevolkingsfractie in de Europese groot- en detailhandel toenam van 8,9 pCt. in 1930 tot 11 pCt. in 1955. Daarentegen kromp de fractie in de Europese goederenproductie van 61,9 pCt. in 1930 tot 57,7 pCt. in 1950. Enige oorzaken van de groei van de „handelsfractie”: de gedunde agrarische gelederen (in 1950 8,5 mln. pers. minder dan in 1910) — de urbanisatie en industrialisatie — de achterblijvende produktiviteit t.o.v. de goederenproductie. Uit de tabel blijkt dat landen met een hoger welvaartsniveau veelal een grotere detailhandelsfractie bezitten. Met een grote fractie (van 11 pCt. t.o.v. een Europees gemiddelde van 8,4 pCt.) in een landengroep met een „tweede rangs welvaartsniveau” was Nederland een uitzondering.

Een interessant gegeven is het aantal inwoners per vestiging. Een vialt groepen resulteerde: 1. België met 34 inw. 2. Frankrijk, Italië, Nederland, e.a. met 57-73 inw. 3. W.-Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, e.a. met 82-92

¹⁾ J. B. Jefferijs en D. Kne: „Retailing in Europe, present structure and future trends”, Macmillan and Co. Ltd., Londen 1962, 177 blz., 25 sh.

²⁾ O.M. ten gevolge van het feit dat „European retailers — with the exception of the Consumer Cooperative movements — show a shyness and timidity regarding their sales figures that would seem more applicable to the boudoir than to business”, t.a.p., blz. 3. (Het lijkt o.i. billijk erop te wijzen dat deze vrees ook elders waarneembaar is).

inw. en 4. Noorwegen, Spanje, e.a. met 97-158 inw. Abstraherend van de reizende handel — vooral in Nederland en Italië met resp. 24 en 27 pCt. omvangrijk — verandert het beeld. Nederland (86 inw.) overtrof dan het Europees-gemiddelde (84 inw.). Deze getalsverhoudingen sproten voort uit vele en complexe factoren, w.o. de mate van bevolkingsdichtheid (zie bijv. Spanje), specialisatie (Frankrijk bezat per 1.000 inw. viermaal zoveel bakkerswinkels als het Verenigd Koninkrijk), industriële werkgelegenheid (bijv. in België), de wetgeving en het consumentgedrag.

Het gemiddeld aantal werkzame personen per vestiging in Europa steeg van 2,3 in de jaren rond 1930 tot 2,7 personen in 1955 (in de V.S., 1954: 5,7 personen). Hoge resp. lage getallen noteerden het Verenigd Koninkrijk (4,3 pers.) en België (1,6 pers.). Nederland evenaarde met 2,7 pers. het landengemiddelde. In Groot-Brittannië werkte 39 pCt. in vestigingen met 10 of meer werkzame personen. In W.-Duitsland, Denemarken, Noorwegen, Nederland, en Frankrijk varieerden de cijfers van 18 tot 11 pCt.

Zeer moeilijk bleek een vergelijking van de omzetten. De correctie van de officiële wisselkoersen ³⁾ moest ge-

brekkelig zijn. Uit de tabel blijkt dat in de landengroepen per vestiging de omzet veelal daalde met het gemiddeld inwonertal en de bedrijfsgrootte. De Noorse uitschieter was vooral statistisch bepaald. Ook de omzetcijfers per werkzaam persoon zijn inadequaar daar een calculatie van het aantal arbeidsuren onmogelijk bleek.

De auteurs maakten een uitvoerige prognose voor het jaar 1970. Voor Nederland werd t.o.v. 1955 een stijging van de reële detailhandelsomzetten met 85 pCt. (voor Europa: 58 pCt.) verwacht. Het aandeel in de beroepsbevolking zou toenemen van 11 pCt. (1955) tot 12,6/13,6 pCt. Het aantal vestigingen zou dalen en de gemiddelde bedrijfsgrootte derhalve toenemen.

M. H.

³⁾ Met „average European prices of (private) consumption as a whole”, t.a.p., blz. 36.

Westeuropese detailhandel in cijfers

Landen	Ramingen 1955				
	Beroepsbev. in detailh. b)	Per detailhandelsvestiging			Omzet per pers. (× \$ 1.000) d) e)
		Aantal inwoners	Aantal werkzame pers. c)	Omzet (× \$ 1.000) d)	
§ 600-710 a)					
Noorwegen	7,2	97	3,0	39,3	13,8
Ver. Koninkrijk ..	10,9	86	4,3	35,7	9,4
Zweden	10,5	82	3,7	34,1	9,6
Denemarken	8,9	73	3,1	27,6	9,3
Frankrijk	9,1	57	2,3	20,2	9,4
België	11,5	34	1,6	11,4	8,1
§ 415-560 a)					
Finland	5,7	123	3,4	37,3	11,2
W.-Duitsland	8,0	84	3,1	27,9	9,2
Nederland	11,0	65	2,7	21,5	8,7
< § 321 a)					
Spanje	5,4	105	2,4	13,6	5,9
Italië	7,4	59	1,8	10,3	6,6

a) Partic. consumpt. besteding p.h.v.d. bev. (in gemidd. Europese prijzen).
b) In pCt. v.d. totale beroepsbev. c) Gemidd. d) In gemidd. Europese prijzen.
e) „Full time” werkzaam in de detailhandel.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De Westeuropese detailhandel in cijfers	423	Ingezonden stuk:	
Kinderbijslag en Columbus, door Dr. W. Drees Jr.	424	Woningtekort en woningbehoefte, door C. P. A. Bakker met een naschrift van Ir. H. M. Buskens	433
De draagkracht van de ongehuwden, door Mej. Drs. G. A. Koen	426	Aantekening:	
De vakbeweging als pressiegroep, door Prof. Dr. F. Hartog	428	Registratiedienst voor het lopend sociaal-wetenschappelijk onderzoek	433
De groei van de bestedingen tot 1970, door Drs. J. C. P. A. van Esch	431	Mededelingen voor economen	434
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	434

Kinderbijslag en Columbus

In beginsel van het derde kind af.

De kinderbijslag in ons land is bedoeld als een herverdeling van de lonen (en inkomens van zelfstandigen) ten gunste van de wat grotere gezinnen (drie en meer kinderen). We vinden dit terug in de voorstellen tussen de beide wereldoorlogen ¹⁾. Tijdens de bezetting werd de bijslag ingevoerd voor loontrekkers van het derde kind af.

In 1946 beleefden we één van de periodieke soberheidsmomenten waarin een algemene verhoging van de lonen zowel vrij redelijk als onwenselijk wordt geacht ²⁾. Als tijdelijke maatregel werd een bijslag voor het eerste en tweede kind van loontrekkers ingevoerd. De Tweede Kamer onderstreepte met nadruk dat de bijslag tijdelijk moest zijn en t.z.t. moest worden vervangen door hoger loon.

In het Voorlopig Verslag ³⁾ wezen „vele leden” erop dat de bijslag bedoeld was voor kinderrijke gezinnen en stelden voor om hoogstens (tijdelijk) het tweede kind iets te geven. „Vele andere leden” waren vóór de tijdelijke wijziging, maar verklaarden „dat ook zij de opvatting huldigen, dat het normale loon toereikend moet zijn voor een gemiddeld gezin”. Andere, kleinere, fracties waren nog kritischer. Tijdens het mondeling debat werd een amendement aangenomen om het tijdelijke karakter tot uitdrukking te brengen. Alle woordvoerders onderstreep-ten het beginsel dat normaliter correcties i.v.m. kinderrijkdom pas dienen te beginnen boven de gemiddelde gezinsgrootte ⁴⁾.

S.-E.R.-advies en wetsontwerp Volksverzekering.

Het beginsel: bijslag dient te beginnen bij het derde kind, bleef. De Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid zond in 1952 een voorontwerp van „Wet Kinderbijslagverzekering voor zelfstandigen” aan de Sociaal-Economische Raad, met in art. 13 de bepaling „te rekenen van het derde kind”. In 1954 adviseerde de S.-E.R. over uitbreiding tot de zelfstandigen ⁵⁾. Terwijl ten aanzien van de loontrekkenden enig verschil van mening bestond, aarzelde de Raad niet wat de zelfstandigen betreft.

¹⁾ Voor overheidspersoneel bestond sinds de eerste wereldoorlog een bijslag van het eerste kind af. Deze was in beginsel tijdelijk. In de Tweede Kamer — bijv. op 15 november 1946 — werd door verschillende woordvoerders betoogd dat dit systeem ook bij de overheid op den duur ongewenst was.

²⁾ Vgl. de aarzeling t.a.v. een loonsverhoging als compensatie bij de 5 pCt. huurverhoging 1955 en de toestand eind 1957.

³⁾ Voorlopig Verslag inzake wijziging van de Kinderbijslagwet, Tweede Kamer, Zitting 1946-1947, 311, no. 4.

⁴⁾ Andriessen: „... de gedachte, dat het loon voldoende moet zijn om een gemiddeld gezin te onderhouden, door zeer velen wordt aanvaard. Ik huldig persoonlijk deze opvatting ook...”. Nederhorst: „Er zal weinig verschil van meening kunnen bestaan over de vraag of het loon voldoende moet zijn voor de verzorging van het gemiddeld gezin. Ik heb met genoegen beluisterd, dat alle sprekers... het over dit principiële vraagstuk in beginsel eens waren” (Handelingen 1946-1947, blz. 263 en 266).

⁵⁾ Advies inzake het voorontwerp van wet kinderbijslagverzekering voor zelfstandigen, Publikaties van de S.-E.R., 1954, no. 7.

„Uiteraard kan ten aanzien van de niet-loontrekkenden niet worden betoogd, dat op loonpolitieke gronden de uitkering van het eerste kind af dient te geschieden. Ten aanzien van de zelfstandigen is de Raad dan ook van oordeel, dat, indien een voorziening voor deze categorie tot stand komt, de kinderbijslag van het derde kind af dient te worden verstrekt” ⁶⁾.

In 1957 werd het wetsontwerp Algemene Kinderbijslagverzekering ingediend. Art. 7 bepaalde dat het recht aanving bij het derde kind. Voor loontrekkenden zou, krachtens een ander wetsontwerp, voorlopig ⁷⁾ de bijslag voor het eerste en tweede kind gehandhaafd blijven. Het beginsel „van het derde kind af” werd met nadruk herhaald:

„De ondergetekenden zijn van oordeel, dat in een algemene, het gehele volk omvattende, kinderbijslagverzekering de kinderbijslag dient te worden verleend van het derde kind af. Naar hun mening dient er aan vastgehouden te worden, dat de wettelijke kinderbijslagverzekering beoogt een correctie aan te brengen op de inkomensverdeling ten behoeve van gezinnen van meer dan de feitelijk gemiddelde omvang.

Er bestaat overigens geen aanleiding op dit punt verschil te maken tussen loontrekkenden en zelfstandigen. Dat thans nog ten aanzien van de loontrekkenden de kinderbijslag van het eerste kind af wordt verstrekt, vermag hieraan weinig af te doen. Zoals de ondergetekenden reeds in hoofdstuk III van het algemeen deel dezer memorie hebben opgemerkt, is de verstrekking van kinderbijslag voor de eerste twee kinderen te beschouwen als een tijdelijke maatregel, waarvan zij hopen, dat de omstandigheden het te zijner tijd mogelijk zullen maken deze te doen vervallen” ⁸⁾.

Het debat van 1961.

In 1961 vond, na langdurige schriftelijke en commissoriale voorbereiding, het grote debat plaats. Vele Kamerleden wilden gelijke behandeling van zelfstandigen en loontrekkers. Afschaffing van de bijslag voor het eerste en tweede kind van loontrekkers werd moeilijk geacht. Zo zei het Kamerlid Smallegen ⁹⁾:

„Een wijziging zou alleen kunnen geschieden, wanneer een loonoperatie werd toegepast, maar deze loonoperatie zou alleen ten bate zijn van de ongehuwden, de gehuwden zonder kinderen en de gehuwden met één kind. De gezinnen met jonge kinderen ontvingen dan niets”.

Zijn collega Kikkert ¹⁰⁾ zei:

⁶⁾ Advies, blz. 15.

⁷⁾ „... moet men in de eerste plaats in aanmerking nemen, dat indertijd — bij de wet van 21 december 1946, Stb. G 373 — de Kinderbijslagwet is gewijzigd in die zin, dat het recht op kinderbijslag ook werd verleend ten behoeve van eerste en tweede kinderen. Deze maatregel werd voorgesteld in verband met de toenmalige economische situatie, waarin ons land verkeerde en welke een algemene loonsverhoging minder wenselijk maakte. Bij de aanvaarding van deze maatregel is destijds gesteld, dat deze voorziening beschouwd moest worden als een tijdelijke maatregel, welke ongedaan diende te worden gemaakt zodra de omstandigheden zulks zouden veroorloven.

Het vorenstaande in aanmerking genomen, moet er dus rekening mede worden gehouden, dat te eniger tijd deze tijdelijke maatregel ongedaan kan worden gemaakt”.

(Memorie van Toelichting, zitting 1957-1958-4953 - no. 3, blz. 19).

⁸⁾ Ibidem, blz. 26.

⁹⁾ Handelingen, 27 juni 1961, blz. 4200.

¹⁰⁾ Ibidem, blz. 4209.

(I. M.)

„...weer teruggedraaid zal worden naar het derde kind? Ik geloof er niets van. Dit zou betekenen, dat men een loonronde van 9 pCt. moest geven, een loonronde, die ten goede zou komen aan ongetrouwden en getrouwden zonder kinderen”.

Zo werd voor vele sprekers de redenering:

1. ideaal is bijslag van het derde kind af;
2. hij is er voor loontrekkers van het eerste kind af;
3. afschaffing voor het eerste en tweede kind kost 9 pCt. loonronde die aan kinderlozen c.s. ten goede komt en om deze beide redenen niet te verwezenlijken is;
4. zelfstandigen verdienen gelijke behandeling;
5. dus: volksverzekering van het eerste kind af.

Er waren echter weinig sprekers die in beginsel voor bijslag van het eerste kind af pleitten. De uitkomst was: val van een minister, aanvaarding van volksverzekering van het derde kind af, en voor loontrekkers ook bijslag voor het eerste en tweede kind.

Het ei van Columbus.

Het is opvallend dat in de gehele discussie van 1946 tot 1961 één simpele maatregel niet is genoemd, die het probleem van de bijslag voor de eerste twee kinderen pijnloos zou reduceren. Deze maatregel is: *constant houden van het bedrag* voor de eerste twee kinderen. In verband met de geleidelijke stijging van de inkomens ¹¹⁾ wordt deze bijslag dan relatief minder belangrijk. De derde schakel in de redenering genoemd in de vorige paragraaf vervalst. Wil men de bijslag voor het eerste en tweede kind afschaffen ¹²⁾ dan kost dat t.z.t. veel minder dan 9 pCt. Wil men de bijslag handhaven, dan wordt toch de discrepantie tussen zelfstandigen en loontrekkers steeds minder. Wil men hem uitbreiden tot de zelfstandigen, dan wordt de

totale last van de bijslag op de premie (c.q. belasting)-betalers lager. In elk geval blijft de sociale verzekering het karakter van hulp voor degenen die het nodig hebben beter behouden (er is nu een tendens om van iedereen naar iedereen te laten hevelen).

's-Gravenhage.

Dr. W. DREES Jr.

¹¹⁾ De bijslagen zijn vaak verhoogd. Dit is soms, bijv. eind 1957, weer gebeurd omdat men opzag tegen een algemene loonronde. Het is overigens opvallend dat, onder ministers die de hoop uitspraken dat de bijslag voor het eerste en tweede kind weer zou vervallen (in 1957, blz. 26 van de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp Algemene Kinderbijslagverzekering), toch de bijslag regelmatig werd verhoogd.

De Kamer bepleitte in 1961 koppeling aan de loonindex. In het debat werd over het hoofd gezien dat dit, wat het eerste en tweede kind betreft, inging tegen de opinie „in beginsel van het derde kind af” en „zoveel mogelijk gelijke positie van loontrekkers en zelfstandigen”. De koppeling aan de lonen is neergelegd in een bepaling: „Bij algemene maatregel van bestuur worden de bedragen herzien onder nader bij algemene maatregel van bestuur, de S.-E.R. gehoord, te stellen voorwaarden, ten einde de bedoelde bedragen aan te passen aan belangrijke wijzigingen in het indexcijfer der lonen”. Deze bepaling bedoelt wijziging in dezelfde richting. Dezelfde tekst zou gediend kunnen hebben om de wens van 1946 (bij loonsverhoging een verlaging van de bijslag voor het eerste en tweede kind) te realiseren.

¹²⁾ „... afschaffing van de kinderbijslag voor het eerste en tweede kind voor loontrekkenden geeft op den duur *meer ruimte voor loonsverhoging* (cursivering van mij, W.D.) dan het nominale bedrag van de uitkeringen, omdat juist voor de talrijke gevallen van uitkering voor één of twee kinderen de uitkeringskosten relatief het hoogst zijn. Bij de uitkeringskosten moet men niet alleen denken aan de kosten van de uitvoeringsorganen zelf, doch ook aan de kosten welke de werkgevers moeten dragen”.

(C. P. A. Bakker: „Waarheen met onze sociale verzekering en directe belastingen?” in „E.-S.B.” van 6 februari 1963, blz. 125).

(I. M.)

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over ca. 200 fondsen beperkt het risico.

Alle banken en commissaires kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

ned

De draagkracht van de ongehuwden

In een zojuist gepubliceerd advies heeft de S.-E.R., op verzoek van de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid, nagegaan „of er aanleiding bestaat wijziging te brengen in de verhouding tussen de lasten welke de wettelijke sociale verzekeringen de ongehuwden, en in het bijzonder de ongehuwde vrouwen, opleggen en de daartegenover staande aanspraken, aangezien voor de ongehuwden deze verhouding ongunstiger is dan voor gehuwden” (blz. 3). In het bijzonder heeft de raad het cumulatieve effect van deze verschillen onderzocht om er een indruk van te krijgen, of deze gezamenlijk nog wel redelijk kunnen worden geacht. Op de concrete vraag van de Staatssecretaris, of er aanleiding is op enigerlei wijze een compensatie te zoeken, antwoordt de raad ontkennend.

Het eigenlijke onderzoek heeft zich in hoofdzaak beperkt tot de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet. De conclusies van de raad zijn voornamelijk gebaseerd op een tweetal studies, die als bijlagen in de publikatie zijn opgenomen. Bijlage II (blz. 18 e.v.) bevat een poging van de raad zelf, om te geraken tot een kwantificering van de verhouding tussen lasten en potentiële aanspraken in de beide genoemde volksverzekeringen van de ongehuwden enerzijds en die van de gehuwden anderzijds. Bijlage III (blz. 22 e.v.) geeft een benadering door het Centraal Planbureau van de uitgaven van de ongehuwde vrouw die nodig zijn om, in vergelijking tot die van het echtpaar zonder kinderen, eenzelfde materiële behoeftebevrediging te verkrijgen.

In de staart van het advies zit ditmaal niet het vergif, doch het heelmiddel: hoewel de berekening van het Planbureau, volgens welke er, zelfs voor de laagst gesalarieerde ongehuwde vrouwen, ruimte zou overblijven voor additionele bestedingen, blijkens verschillende uitlatingen van de raad de doorslag heeft gegeven voor zijn negatieve advies, acht hij deze benadering toch voor verdere discussie betreffende de positie van de ongehuwden kennelijk geen verantwoorde feitelijke grondslag. Hij spreekt dan ook (blz. 15 onderaan) de wenselijkheid uit „dat periodiek ook voor de ongehuwden een budgetonderzoek plaatsvindt”. Mijs inziens is dit de belangrijkste conclusie van het advies. Op de berekeningen van de raad zelf en zijn overige conclusies wil ik gaarne terugkomen in een volgend artikel.

In eerste instantie lijkt het mij nodig na te gaan, waarom de methode van het Planbureau, op andere terreinen wellicht nuttig en bruikbaar, hier tot volkomen onjuiste resultaten heeft geleid. Waarschijnlijk is dit mede te wijten aan het feit, dat dit werkteerrein voor deze serieuze deskundigen, die allerlei details conscientieus hebben doorgedacht, „terra incognita” is.

Beoogd werd een inzicht te geven in de behoeftebevredigingsmogelijkheden die na aftrek van belastingen en sociale premies resteren voor enerzijds ongehuwde vrouwen en anderzijds echtparen zonder kinderen. Dat in de verdere uitwerking van dit probleem als vergelijkingsobject, mijs inziens ten onrechte, de echtgenote werd gekozen in plaats van het echtpaar als geheel, of de echtgenoot, is misschien gedeeltelijk toe te schrijven aan de aanleiding van de adviesaanvraag, nl. de verlaging van de leeftijdsgrens van

50 jaar in de Weduwen- en Wezenwet. De onbillijkheid dat oudere ongehuwde vrouwen, die zelf op geen enkele wijze een weduwe of wezen kunnen nalaten, uit haar arbeidsinkomen aan een jongere vrouw, ook al heeft zij geen kinderen te haren „laste”, een arbeidsloos inkomen moeten overdragen, was dusdanig in strijd met het rechtsbewustzijn, dat de Staatssecretaris zijn adviesaanvraag beperkte tot de ongehuwde vrouw. Materieel gezien ligt de zaak echter voor de duurzaam ongehuwde man precies hetzelfde.

Het Planbureau werkte nu de vergelijking verder uit door voor een aantal inkomensniveaus na te gaan, welk deel het netto-inkomen van een ongehuwde vrouw zou moeten uitmaken van het netto-inkomen van een echtpaar zonder kinderen om de niet gehuwde vrouw op hetzelfde materiële bevredigingsniveau te laten leven als de echtgenote in het kinderloze gezin.

Medisch en psychologisch ware dit correct geweest. In materiële zin is echter de ongehuwde vrouw, evenals de ongehuwde man, beter vergelijkbaar met haar inkomens- of status-genoot, de gehuwde man, die eenzelfde dagindeling heeft. Een uitzondering is denkbaar: de inwonende huishoudster bij een man of vrouw zonder kinderen. Dit is echter een figuur, waaraan het Planbureau blijkens zijn verdere hypothesen niet heeft gedacht; zij zou ook niet representatief kunnen worden geacht voor de ongehuwde in het arbeidsproces ingeschakelde vrouw.

Als uitgangspunt neemt het Planbureau een vrouw die alleen in een woning woont en een zelfstandige huishouding voert. Ofschoon dit momenteel niet veelvuldig voorkomt (minder dan 10 pCt. van het totaal), lijkt dit, naar men in de inleiding stelt, „de meest gewenste vorm van wonen voor de vrouw die vermoedelijk niet meer tot een huwelijk komt”.

Het Planbureau heeft zich veel moeite gegeven, blijkens de verantwoording in paragraaf 2 omtrent zijn werkwijze, de uitgavenrekeningen uit het nationaal budgetonderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek over het jaar 1951 aan te passen aan de huidige prijs- en inkomensverhoudingen. Het heeft er ernstig naar gestreefd, „op grond van een zo verantwoord mogelijk tegenover elkaar stellen van de respectieve behoeften”, na te gaan „hoe groot de overeenkomstige uitgaven in bepaalde inkomensklassen (van f. 4.000 tot f. 14.000) voor de ongehuwde, een zelfstandige huishouding voerende vrouw zouden moeten zijn om eenzelfde materiële welstand te bereiken”. De budgetposten van de ongehuwde zijn geschat op de aldus berekende percentages van de uitgaven van de echtparen.

Op deze methode is, terecht, een uitzondering gemaakt voor de uitgaven voor sociale voorzieningen en de directe belastingen, die bekend zijn en rechtstreeks konden worden opgenomen.

Er is echter, op het budget van de ongehuwde, een belangrijke post, waarvoor het evenmin zin had, deze aan te geven in een verhoudingscijfer, afgeleid uit de uitgaven van het gezin, nl. de huishoudelijke hulp. De deskundigen van het Planbureau constateren de moeilijkheden, die dit zou opleveren „aangezien ongehuwden uit de laagste in-

komensgroepen uiteraard vrijwel geen gebruik plegen te maken van huishoudelijke hulp" (blz. 25). In plaats van de logische consequentie te trekken, deze uitgaven, evenals die voor belastingen en sociale lasten, op te tellen bij het budget van de ongehuwde, komen zij tot een merkwaardige en ingewikkelde constructie, waarbij zij, naar eigen zeggen „arbitrair" stellen, dat een ongehuwde uit de laagste groep, „in gevallen van ziekte en/of een schoonmaakbeurt e.d." tenminste 10 dagen per jaar moet kunnen beschikken over hulp „hetgeen een bedrag opleverde van f. 100". Voor de hoogste welstandsgroep stelt men de uitgaven op 100 pCt. van die van het gezin zonder kinderen. Voor het overige: „Tussen de laagste groep (f. 100) en de hoogste is lineair geïnterpoleerd".

Het is een veel voorkomend verschijnsel, dat de arbeid van de gehuwde huisvrouw wordt onderschat. De heren van het Planbureau gaan verder: zij hebben deze arbeid op 0 gewaardeerd.

Tenzij de echtgenote de gehele dag in bed blijft liggen en het aan haar man overlaat het huishouden te doen, vraag ik mij af: waar blijft hier de gelijke materiële behoeftebevrediging? Om deze te verkrijgen, had men, in feite, voor iedere inkomensgroep, de kosten van een inwonende-huishoudster bij het budget van de ongehuwde moeten optellen. Om de vergelijking voor de ongehuwde niet te gunstig voor te stellen, moet men dan bovendien aannemen, dat deze huishoudster de huishouding van de ongehuwde bestiert met dezelfde toewijding en zuinigheid als de echtgenote in het kinderloze gezin, in normale gevallen.

Helaas is in geen der in tabel 2 en 3 (blz. 27 en 28) opgenomen inkomensklassen, variërende van f. 3.400¹⁾ tot en met f. 14.000, een beschikbare ruimte waaruit ook maar bij benadering een relatief laag gesalarieerde huishoudster zou kunnen worden gefinancierd. De berekende ruimte varieert van f. 238 bij een bruto-inkomen van f. 3.400 (= netto-inkomen f. 2.379) tot f. 1.860 bij een bruto-inkomen van f. 14.000 (= netto-inkomen f. 9.324). Wanneer wij veronderstellen, dat de ongehuwden (die wij toch reeds, veronderstellenderwijze, in een zelfstandige woning hebben neergezet) ruimte kunnen bieden aan een inwonende huishoudster, en wanneer wij de kosten van deze hulp laag begroten op bijv. f. 3.000, dan wordt de „ruimte" van f. 238 van de laagste groep gewijzigd in een tekort van f. 2.762, en de „ruimte" van f. 1.860 van de hoogste groep in een tekort van f. 1.140.

Maar ook indien men met wat minder genoegen neemt: een hulp van een uur of enkele uren per dag, wat maaltijden in de stad, blijft er van de „ruimte" zeer weinig over; in de laagste groepen resteert onder alle omstandigheden een tekort.

Zelfs indien wij alle andere budgetposten, met zoveel zorgvuldigheid berekend (beddegoed 70 pCt., voor zover echtparen in tweepersoonsbedden slapen), als toereikend zouden aanvaarden — quod non —, dan nog moeten wij constateren dat de ongehuwde, die door het Planbureau als uitgangspunt werd genomen bij de huidige fiscale en sociale lasten geen materiële behoeftebevrediging kan verkrijgen die gelijk is aan die van een echtpaar zonder kinderen met eenzelfde inkomen (of 15 pCt. meer).

Het Planbureau heeft, voor zover ik kan nagaan, nergens in redelijke mate compensatie gezocht voor de gebrekkige materiële verzorging van de ongehuwde door opvoering

¹⁾ Tabel 3 gaat uit van de veronderstelling, dat de lonen van de vrouwen 15 pCt. lager liggen dan die van haar mannelijke „statusgenoot".

van de kosten voor maaltijden buitenshuis, van stomerij en wasinrichting. De meeste deze uitgaven worden begroot op 60 pCt. van die van het gezin; van de maaltijden is het mij niet duidelijk of deze onder „uitstapjes" (50 pCt.) of onder „voeding" (60 pCt.) worden gerekend.

Wellicht heeft men zich op een dwaalspoor laten brengen door de gedachte, dat huishoudelijke arbeid, ter afwisseling, een vreugde kan zijn. Arbeidsvreugde is echter een psychologische factor, die hier niet aan de orde is. Materieel gezien is iedere arbeid; en in het bijzonder de arbeid die buiten de normale arbeidsuren moet worden verricht, wil men in het leven blijven, een last.

Misschien zal men tegenwerpen, dat het uitgangspunt (niet door mij gekozen) toch wel irreëel is, en dat, zoals het Planbureau (op blz. 29) veronderstelt, de totale uitgaven voor een op kamers wonende vrouw, voor iemand die met anderen samenwoont, en tenslotte voor „inwonende kinderen en kostgangers" lager zullen liggen dan voor een alleen in een woning levende werkende vrouw. Ik meen dat men hier wel enigszins van het onderwerp is afgedwaald; het ging niet om een vergelijking van „totale uitgaven", maar om „gelijke materiële behoeftebevrediging".

Volgens de woningtelling 1956 waren 40 pCt. van de ongehuwde vrouwen tussen 35 en 65 jaar „inwonende kinderen" en kostgangers. Wordt het „kind" van 64, buiten haar arbeidsuren, verzorgd of treedt zij als verzorgster op? Beschikt zij over een eigen ruimte?

En wat de kamerbewoonster betreft: is de materiële behoeftebevrediging voor een zolderkamer op het noorden gelijk aan die van drie kamers met tuin, keuken en badkamer? Hoe staat het met kook-, stook-, was- en strijkegelegenheid? Misschien is de huur f. 10 minder dan voor de gehele woning, maar zijn bij de „totale uitgaven" posten opgenomen voor café- of bioscoopbezoek, wanneer de kamer niet warm te stoken is; of voor een kop koffie op een terrasje, wanneer men 's zomers eens in de zon wil zitten?

Een vergelijkend budgetonderzoek zou mede moeten bevatten de materiële behoeftebevredigingen, die de ongehuwde niet heeft, in de huidige omstandigheden niet kan verkrijgen, en die toch redelijk moeten worden geacht voor haar of zijn levensniveau. Hoe waardeert men, tegenover elkaar, „besparingen" door het overslaan van warme maaltijden, door gebrek aan verwarming; is het mogelijk, aan de hand van ziekte-tabellen, na te gaan in hoeverre de ongehuwde met gemis aan gezondheid en daardoor wellicht gemiste promotiekansen betaalt voor het extra werk, dat hij of zij verricht om een huishoudelijke hulp uit te sparen, waarvoor geen „ruimte" is in het budget?

En tenslotte, als men van een precies gelijke materiële behoeftebevrediging zou willen uitgaan: zijn er voldoende pensions of hotelappartementen met volledige verzorging? Zo ja, wat kosten zij? Is er, wanneer wij de prijzen, voor de onderzochte inkomensgroepen, bijv. ruw begroten op f. 200 tot f. 400 per maand, „ruimte" voor de ongehuwde of een tekort?

Men ziet het: hier ligt een prachtig, volslagen onbekend terrein voor onderzoek. Het zou een fascinerend spel met cijfers kunnen worden, indien het niet zo dringend noodzakelijk zou zijn om met spoed en objectiviteit te onderzoeken of het al of niet waar is, dat op een groep Nederlanders (in de leeftijdsklassen 30 - 65 jaar alleen reeds meer dan 460.000) onredelijke lasten drukken, in verhouding tot hun draagkracht.

Amsterdam.

Mej. Drs. G. A. KOEN.

De vakbeweging als pressiegroep

Inleiding.

Er is in de laatste tijd nogal veel te doen over de taak van de vakbeweging in de economische en sociale politiek. In dit tijdschrift hebben met name Prof. Mr. N. E. H. van Esveld ¹⁾ en Prof. Dr. J. Wemelsfelder ²⁾ aandacht gewijd aan dit probleem. In een recente publikatie heb ik mij eveneens nogal kritisch uitgelaten over de rol van pressiegroepen ³⁾. Daarbij is niet specifiek aan de vakbeweging gedacht, hoewel enkele voorbeelden wel aan de loonvorming waren ontleend. Nu van andere zijde met name de vakbeweging in opspraak is gebracht, gevoel ik de behoefte, mijn betoog wat nader hierop toe te spitsen. In het volgende zal daartoe een poging worden gedaan.

De bedoeling van dit artikel is dus niet, te polemiseren met de genoemde auteurs ⁴⁾, doch het ontvouwen van een eigen standpunt. Daarbij moet vooraf nog enige aandacht worden besteed aan het algemene probleem der pressiegroepen.

Is pressie zonde?

Een pressiegroep heeft tot doel, door beïnvloeding van de overheidspolitiek voor zichzelf voordelen te behalen. Dit is zonder meer niet afkeurenswaardig. Het wordt dit pas wanneer de aangewende methoden immoreel zijn of/ en wanneer de voordelen ten koste van het algemene belang gaan. Over het eerste behoeven we ons in Nederland geen zorgen te maken. Het tweede is daarentegen een groot probleem, waarop we ons nader moeten bezinnen.

Op zichzelf is afkeuring van het prevaleren van een groepsbelang boven het algemene belang nog een lege formulering. Het groepsbelang kunnen we in ieder afzonderlijk geval gemakkelijk concretiseren aan de hand van de doeleinden en handelingen der betrokken pressiegroep. Het algemene belang is echter dikwijls moeilijk te kwantificeren. In één geval ligt het duidelijk. Als pressiegroepen bepaalde voorzieningen voor zichzelf weten door te drukken, waarvan de geldelijke lasten geheel of ten dele worden afgewenteld op anderen, gaan zij te ver. Slechts wanneer duidelijk is dat die anderen uit zichzelf bereid zijn, zulk een bijdrage te leveren, is een dergelijke bevoordeling van particularistische belangen tolereerbaar.

Voor het overige hangt het van het desbetreffende probleem af, welke mogelijke benadelingen van het algemene belang kunnen optreden. Daarom kunnen we ons thans het beste naar de specifieke effecten van de vakbewegingsactiviteiten wenden.

Zien we het goed, dan kan de pressie die door de vakbeweging wordt uitgeoefend, en die voornamelijk via loonopdriving loopt, een nadelige invloed uitoefenen op de betalingsbalans (door te hoge kosten van Nederlandse goederen en de zuiging van de binnenlandse koopkracht),

¹⁾ „E.-S.B.” van 24 oktober 1962, 13 maart 1963 en 20 maart 1963.

²⁾ „E.-S.B.” van 20 maart 1963.

³⁾ „Economische politiek in de welvaartsstaat” in „De Economist” van maart 1963.

⁴⁾ Zie o.a. het artikel van Dr. W. Drees en dat van Drs. D. Roemers, resp. in „E.-S.B.” van 10 en 17 april 1963.

de werkgelegenheid (door te hoge kosten van Nederlandse goederen), het prijspeil (door de loon-prijs-inflatie) en de economische groei (door het aantasten van de financiële middelen der ondernemingen). Wat ons dus met name te doen staat is, na te gaan of de vakbeweging in Nederland deze doeleinden der economische politiek na de oorlog kennelijk in gevaar heeft gebracht.

Het primaire loon.

Het verdient aanbeveling, de activiteiten van de vakbeweging niet alle over één kam te scheren. Alleen dan is het mogelijk, tot een genuanceerd oordeel te komen, dat recht doet aan de verschillende aspecten van deze problematiek.

Wanneer we de invloed via de primaire lonen voorop stellen, is dit omdat we hier met het voornaamste instrument der vakbewegingspolitiek te maken hebben. Het is echter niet de enige manier waarop de vakbeweging de nationale economie kan benadelen. Omdat de andere invloeden in de tot dusver gevoerde discussie wat op de achtergrond zijn gebleven, zal er in het volgende betrekkelijk veel aandacht aan worden besteed.

Eerst komt dus het primaire loon aan de beurt. Om te beginnen beschouwen we de na-oorlogse loonontwikkeling op zichzelf, dus los van de eventuele bepalende factoren.

Als algemene maatstaf voor het al of niet over de schreef gaan van activiteiten van pressiegroepen is allereerst gesteld dat de kosten van voorzieningen ten eigen bate niet geheel of ten dele ten laste van anderen mogen worden gebracht, tenzij die anderen uit zichzelf bereid zijn, dit geld te betalen. Zulk een bevoordeling met andermans geld vindt plaats indien primaire lonen door de overheid worden gesubsidieerd. Dit geval heeft zich bij mijn weten in de bewuste periode niet voorgedaan, zodat de vakbeweging in ieder geval vrij is van deze zonde.

Van de overige doelstellingen der economische politiek, die specifiek voor dit geval van pressie gelden, kunnen we over de werkgelegenheid kort zijn. Zij is vrijwel nimmer ernstig in gevaar geweest, en in de enige periode waarin een zekere ongerustheid gewettigd was (eind 1952) hadden de lonen beslist geen schuld.

T.a.v. de economische groei kon tot voor kort ongeveer hetzelfde worden gezegd. Sinds enige tijd treedt echter onder invloed van de voortdurende loonstijging een zodanige relatieve daling van het niet-looninkomen op, dat de toeneming van de investeringsactiviteiten enigszins wordt afgeremd ⁵⁾. Er is nog geen directe bedreiging van het groeitempo, doch er is reden, dit aspect in de toekomst niet te verwaarlozen.

Vervolgens komen we de betalingsbalans tegen. De ontsporing van 1950 was in genen dele te wijten aan de lonen. Die van 1956 voor een groot deel wel. Blijkens het Centraal Economisch Plan 1957 steeg de loonvoet in 1956 met niet minder dan 10 pCt., tegen een stijging van het consumptie-

⁵⁾ Men zie hiervoor met name het Centraal Economisch Plan 1963, tabel 3.9, blz. 48.

prijsspeil van 1½ pCt. Het resultaat was een explosie van de particuliere consumptie, waarvan het volume met 8½ pCt. toenam ⁶⁾). Dit was een belangrijke factor onder de oorzaken van de betalingsbalanscrisis van dat jaar.

Tenslotte de prijsstijging. Nemen we hiervoor als maatstaf de prijsindex van het levensonderhoud (excl. verplichte sociale verzekering en loonbelasting), dan is het gemiddelde jaarlijkse stijgingstempo van 1951-1962 2¼ pCt. Dit lijkt op het eerste gezicht misschien weinig, maar aldus voortgaande betekent deze sluipende inflatie een verdubbeling in 33 jaar en een vervijfvoudiging in 77 jaar, dus in één mensenleven. De loonontwikkeling, die vrijwel steeds de toename van de produktiviteit heeft overtroffen, gaat hierbij niet vrijuit. Anderzijds moeten we ook niet als ideaal stellen een geleidelijk dalend of zelfs stabiel prijspeil. Een voortdurend kleine prijsstijging stimuleert de economische activiteit, doordat het altijd voordelig is, geld om te zetten in goederen. Bij investeringen, waarom het hier vooral gaat, lijkt een jaarlijks stijgingstempo van het prijspeil met 1 pCt. wel voldoende, omdat het beslissingen op lange termijn betreft ⁷⁾. Voor achterblijvende groepen moeten speciale voorzieningen worden getroffen. De prijsstijging, en ook de daaronder liggende loonstijging, gaat dus net iets te ver.

Alles bij elkaar genomen mogen we wel stellen dat een gemiddeld iets geringere jaarlijkse loonstijging vermoedelijk beter zou zijn geweest uit nationaal-economisch oogpunt.

Hiermee hebben we echter nog geen oordeel over de activiteit der vakbeweging verkregen. Daartoe zou moeten worden duidelijk gemaakt in hoeverre de vakbeweging heeft bijgedragen tot de loonstijging, en met name tot de iets te ver gaande loonstijging. Dit is natuurlijk moeilijk exact te zeggen, doch wel is het mogelijk, met vrij grote zekerheid een vermoeden uit te spreken. Men zie namelijk de volgende cijfers, waarvan de eerste kolom het werkloosheidspercentage vermeldt en de tweede de procentuele loonstijging (verdiende lonen van mannelijke arbeiders in de industrie), beide gemiddeld per jaar.

	Werkloosheid	Loonstijging
1951-1953	2,7	4
1954-1957	1,3	10
1958-1959	2,0	2
1960-1962	1,0	10

De indeling in perioden heeft plaats gevonden op basis van de hoogte van het werkloosheidspercentage. Het blijkt dat in jaren met extreem lage werkloosheid de loonstijging veel sterker was dan in jaren met gematigde werkloosheid. Men kan deze cijfers moeilijk anders interpreteren dan als een aanwijzing dat vooral de spanning op de arbeidsmarkt en dus de concurrentie tussen de werkgevers de lonen excessief opdrijft, en niet de activiteit van de vakbeweging. De bijdrage van de vakbeweging zou hoogstens kunnen zijn dat zij gunstige gelegenheden aangrijpt om er uit te halen wat er in zit. Ook dit is echter een aanvechtbare zienswijze. Bij werkloosheidspercentages van 2 tot 3 pCt. zou de vakbeweging even goed in staat zijn, een loonstijging af te dwingen die een veelvoud zou bedragen van wat in feite in de „rustige” jaren heeft plaatsgevonden. Dat zij dit niet heeft gedaan kan alleen maar worden verklaard uit het in acht nemen van de gevaren die een exces-

sieve loonstijging kan inhouden voor de reeds genoemde doelstellingen der economische politiek. Men kan erover twisten of dit louter „public spirit” is of (ook) een veredeld eigen belang. De arbeiders hebben namelijk eveneens belang bij een evenwichtige ontwikkeling van de nationale economie. Wel is het in ieder geval duidelijk dat de vakbeweging in Nederland geen ingebouwd inflatie-organisme is.

Andere activiteiten.

De bedenkingen die ik tegen het optreden van de vakbeweging als pressiegroep heb liggen op ander gebied dan de primaire loonvorming. Naast het vechten voor en streven naar hogere lonen ontstaat er als taak van de vakbeweging een groeiende medeverantwoordelijkheid voor de economische en sociale politiek van de overheid. Deze ontwikkeling van strijd- naar overleghouding is nog niet in alle opzichten voltooid. Dit is van grote betekenis, want de rol van de vakbeweging in het overleg over de economische en sociale politiek kan moeilijk worden overschat. Zij wordt in allerlei problemen gehaald waarin een standpunt moet worden bepaald, en weet zich daarbij in verschillende gevallen onvoldoende los te maken van de beperkte gezichtshoek waaruit zij gewend is de dingen te bezien, namelijk het aspect van de verdelingspolitiek. Daardoor worden bepaalde onderdelen der economische en sociale politiek, die in hoofdzaak niet op het gebied der verdelingspolitiek liggen, teveel in deze sfeer getrokken en mitsdien onvoldoende op de eigen merites beoordeeld en behandeld.

Als meest voor de hand liggende voorbeelden noem ik de sociale verzekeringspolitiek en de huur- en woningbouwpolitiek. Deze punten zijn belangrijk genoeg om wat nader te worden gezien. Vooraf wil ik echter, om alle mogelijke misverstanden te voorkomen, duidelijk stellen dat ik geenszins het recht van de vakbeweging betwist om ook over andere onderwerpen dan de loonbepaling in enge zin een eigen zienswijze te hebben en daarover mee te praten. Het gaat er slechts om dat de vakbeweging naar mijn mening nog te weinig afstand heeft genomen van haar vroegere uitsluitende bemoeienis met de verdeling, zodat zij in voorkomende gevallen te weinig op andere aspecten let.

Sociale verzekering.

Na de uitvoerige argumentatie tegen de herverdelings-elementen in de sociale verzekering in enkele recente nummers van dit tijdschrift mag ik mij ontslagen achten van de taak, nog eens omstandig aan te tonen, waarom men niet ongestraft de sociale verzekering dienstbaar kan maken aan een doel dat haar in wezen vreemd is ⁸⁾. In het kader van dit artikel gaat het erom, dit herverdelingsaspect in verbinding te brengen met de activiteit van de vakbeweging. Er is momenteel een streven — door mij als verkeerd beschouwd — om bij verdere uitbreiding van de sociale verzekering in meerdere mate aan overheidsbijdragen en onderlinge subsidiëring te gaan denken. Momenteel liggen de duidelijkste uitspraken op dit punt in het politieke vlak, doch er zijn vege tekenen over de houding der vakbeweging. In dit tijdschrift is er bijv. het artikel van Dr. W. Hessel, die kennelijk verder in deze richting wil gaan ⁹⁾.

⁶⁾ T.a.p., tabel V. 4, blz. 46/7.

⁷⁾ Zie ook van schrijver dezes: „Prijsspeil en prijspolitiek” in „Maatschappij-Belangen” van juli 1962.

⁸⁾ „E.-S.B.” van 5 december 1962 en 27 februari 1963.

⁹⁾ „E.-S.B.” van 23 januari 1963.

Wij staan thans op een punt waar belangrijke beslissingen moeten worden genomen. Zullen we de brede weg van overheidssteun opgaan, of de sociale verzekering naar haar aard blijven beschouwen als verzekering tegen calamiteiten die men niet individueel kan dragen, met premie op basis van uitkeringsrechten, waardoor zonder grote weerstanden op te roepen zo nodig telkens vernieuwing kan worden gebracht in het samenstel van verzekerde risico's? De vakbeweging heeft zich voor zover mij bekend nog niet volledig vastgelegd op de keus die mij verkeerd voorkomt en zij kan dus nog het rechte pad inslaan. Ik vrees echter dat de drang om te herverdelen te sterk zal zijn. Dit zou dan een voorbeeld zijn van een probleem dat niet of althans onvoldoende op zijn eigen merites wordt gezien en waarbij een bijzaak tot hoofdzaak wordt gemaakt.

Huur- en woningbouwpolitiek.

De zienswijze van de vakbeweging op de huur- en woningbouwpolitiek is neergelegd in het S.-E.R.-advies over het huurbeleid op langere termijn, dat in 1961 werd gepubliceerd ¹⁰⁾. Hierin komt de scheeftrekking naar de herverdelingskant wel het sterkst tot uiting. Het woningbouwaspect van de huurvorming treedt in het standpunt

¹⁰⁾ Zie blz. 22 v.

STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

opgericht 1929

Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6, tel. (010) 5 65 20

Het Nederlandsch Economisch Instituut verricht research met het doel te komen tot in de praktijk uitvoerbare oplossingen voor vraagstukken op het gebied van:

Europese Integratie	ruimtelijke ordening
afzet en prijs	investeringsplanning
vestigingsplaats	verkeer en vervoer
rentabiliteit en kostprijs	gemeentefinanciën
structuur van bedrijfstakken	ontwikkelingsprojecten
conjunctuur	industrialisatie
loon- en salarisbeleid	arbeidsmarktverhoudingen
efficiency	consumptiegewoonten

Deze en soortgelijke onderzoeken worden verricht door een omvangrijke en ervaren wetenschappelijke staf welke, waar gewenst, samenwerkt met specialisten uit andere vakgebieden.

Oprichtingen worden aanvaard van het bedrijfsleven, de overheid en instellingen, zowel in binnen- als buitenland.

van de vakbeweging geheel op de achtergrond. Men legt zich vast op een maximaal toelaatbare huurquote voor de jaren tot 1965 van 15 pCt., uitgedrukt in het netto-arbeidersinkomen. Het cijfer wordt niet geargumenteed en de consequentie van een stijgende subsidielast wordt heel gemakkelijk op de koop toe genomen. Ik acht dit zeer zwak, zelfs uit het oogpunt van inkomenspolitiek. Wat heeft de arbeider immers voor belang bij een vastgelegde huurquote? Hem interesseert alleen wat hij na de huurbetaling overhoudt. Als de huren worden verhoogd met een zodanige compensatie dat er na de verhoging hetzelfde inkomen beschikbaar is voor de overige bestedingen, is de huurquote uit inkomensoogpunt volmaakt irrelevant. Dit is steeds de politiek geweest die bij de opeenvolgende huurrounden is toegepast. Verder brengt zware subsidiëring het woningvraagstuk geen stap dichterbij de opheffing van het woningtekort. Integendeel, van een huursanering mag worden verwacht dat de woningvoorraad beter wordt verdeeld en gebruikt, zodat in ieder geval de *druk* van het woningtekort minder wordt gevoeld.

De oplossing die de vakbeweging op dit punt aangeeft heeft dus eer een negatief dan een positief effect op het woningprobleem, leidt eer tot verzwaring dan tot verlichting van de toch al excessieve belastingdruk en is uit verdelingsoogpunt irrelevant.

Hoe is men ertoe gekomen, zich op dit zeer aanvechtbare standpunt vast te leggen? Ik heb de indruk dat dit niet losstaat van interne verhoudingen binnen de vakbeweging. Er was toen ruzie in de Raad van Vakcentralen en het bleek mogelijk, de geschillen bij te leggen door zich te verenigen op deze formule van 15 pCt. Het standpunt van de vakbeweging moet dus in verband worden gebracht met de tactische verhoudingen tussen de verschillende vakcentralen. Men heeft de huurkwestie niet zozeer aangegrepen om het woningbouwprobleem op te lossen, maar om het vakbewegingsprobleem op te lossen. Dit wijst wel heel sterk in de richting van nog onvoldoende besef van de eigen verantwoordelijkheid in aangelegenheden van nationaal belang. Aldus geeft de vakbeweging oplossingen aan die uit nationaal oogpunt niet optimaal zijn. Zij maakt zaken die primair niet zijn tot herverdelingsproblemen en trekt in verband daarmee de beoordeling scheef.

Slotopmerkingen.

Indien het voorgaande juist is, heeft de vakbeweging in Nederland als pressiegroep de grenzen van het algemene belang niet overschreden in haar centrale activiteit. Deze benadeling komt wél naar voren in nevenactiviteiten, die een steeds voornamere rol gaan spelen. Het is moeilijk te zeggen hoe dit zich verder zal ontwikkelen. Als de vakbeweging het haar taak acht, alle haar voorgelegde problemen in hoofdzaak uit herverdelingsaspect te bezien, levert zij in het algemeen geen nationale oplossingen, zodat het vakbewegingsstandpunt, als zijnde eenzijdig, veelal moet worden afgewezen door degenen die nationale verantwoordelijkheid dragen. Voor verschillende parlementsleden zal dit nogal eens spanningen kunnen meebrengen. Als de vakbeweging zich daarentegen kan opwerken tot meer „public spirit” of misschien meer veredeld eigenbelang, zal zij ook op deze terreinen de constructieve rol kunnen gaan spelen die zij reeds vervult op het gebied der primaire loonvorming. Ik hoop dat de ontwikkeling op de duur in de laatstgenoemde richting zal gaan, maar er zijn vooralsnog weinig tekenen die daarop wijzen.

Haren.

F. HARTOG.

In dit artikel worden de bezwaren besproken, die Drs. Den Uyl, in „E.-S.B.” van 17 april jl., heeft ingebracht tegen de bespreking door de schrijver van de brochure „Om de kwaliteit van het bestaan” van de Dr. Wiardi Beckman Stichting (in „E.-S.B.” van 6 maart jl.). De schrijver handhaaft zijn berekening van de omvang van de in het rapport voorgestelde additionele overheidsuitgaven en tekent daarbij aan, dat dit bedrag eerder hoger dan lager zal uitvallen. De financieringsvoorstellen van Drs. Den Uyl acht hij niet toereikend, zelfs niet voor de financiering van de overheidsuitgaven tot de omvang zoals Drs. Den Uyl deze berekent.

De groei van de bestedingen tot 1970

In „E.-S.B.” van 17 april jl. heeft Drs. J. M. den Uyl¹⁾ gereageerd op mijn bespreking van het rapport „Om de kwaliteit van het bestaan” van de Dr. Wiardi Beckman Stichting²⁾. Hij erkent daarin onmiddellijk „dat de brochure op enkele plaatsen aan duidelijkheid te wensen overlaat”. Ik heb geprobeerd in mijn artikel enige van die punten aan te stippen. Daarbij heb ik de methode-Zijlstra naast de calculatie van het rapport geplaatst, omdat ik had bemerkt, dat beide in de pers werden vereenzelvigd. Deze vergelijking was niet meer dan een illustratie en kon zeer goed in mijn betoog worden gemist.

Ik heb uiteengezet dat de ruimte van de Minister op de overheidssector betrekking heeft en dat de W.B.S. de macro-economische ruimte van de gehele volkshuishouding op het oog heeft. Het grappige is nu dat Den Uyl in zijn artikel precies hetzelfde zegt, hoewel hij het doet voorkomen alsof ik door het trekken van de vergelijking het probleem zou hebben verengd.

Overheidsconsumptie.

Den Uyl hecht vervolgens veel waarde aan het doen achterblijven van de overheidsconsumptie bij de trendmatige toeneming van het nationaal inkomen. Ik zou het rapport onrecht aandoen door dit streven niet als één van de belangrijke punten van het rapport te beschouwen. Ik wil hier graag verklaren, dat ik de verhouding tussen particuliere bestedingen en overheidsbestedingen veel belangrijker vind dan die tussen overheidsinvesteringen en overheidsconsumptie.

Daar komt nog bij, dat ik niet zo overtuigd ben van de mogelijkheid van een relatieve teruggang van de overheidsconsumptie. Ten aanzien van de ontwikkeling van het loonpeil in de jaren 1963-1970 zwijgt Den Uyl geheel, hoewel hij in zijn artikel toegeeft, dat dit mede de ont-

wikkeling van het aandeel van de overheidsconsumptie bepaalt. Een andere determinant van de overheidsconsumptie, die Den Uyl ter sprake brengt, is de begrotingspost defensie-uitgaven. De ontwikkeling hiervan vormt weliswaar een onzekere zaak, maar gezien de toenemende mechanisering van de krijgsmacht kunnen wij beter niet op een voortgezette relatieve daling van deze bestedingspost rekenen. Verder kan de vraag worden opgeworpen, of het relatief achterblijven van de ontwikkeling van de produktiviteit van het overheidsapparaat³⁾ het wel mogelijk maakt, de toeneming van de overheidsconsumptie te doen achterblijven bij de stijging van het nationaal inkomen.

Omvang additionele overheidsuitgaven.

Mijn berekening van de additionele overheidsuitgaven ad f. 2.600 mln. zou volgens Den Uyl in zoverre foutief zijn, dat slechts een gedeelte ervan tot de overheidsuitgaven zou behoren. Het gaat hierbij om de posten leerplichtverlenging en woningbouw. In dit verband is het opvallend, dat Prof. Bosman in zijn door Den Uyl met instemming geciteerde artikel⁴⁾ ook tot een programma II ad f. 2,6 mrd. (≠ een p.m.-post voor de arbeidstijdverkorting) komt; dit zijn volgens Prof. Bosman „een aantal voorzieningen van overheidswege” (blz. 366). Wanneer Den Uyl dus gelijk zou hebben, zou het rapport wel erg onduidelijk zijn. Maar het rapport schenkt op dit punt klare wijn. Ten aanzien van de leerplichtverlenging wordt bij de eindafweging (blz. 41) namelijk gesproken van „een extra-besteding van ruim 600 miljoen”. Omdat de produktiederving hier niet wordt vermeld, is men geneigd te menen, dat deze bovendien nog in de gehele berekening zou moeten worden opgenomen. Prof. Bosman spreekt

¹⁾ „De bestedingen tot 1970” in „E.-S.B.” van 17 april 1963, blz. 372-374.

²⁾ „De kwaliteit van ons bestaan tot 1970” in „E.-S.B.” van 6 maart 1963, blz. 232-236.

³⁾ Zie het W.B.S.-rapport, blz. 21-22. Hierop wijst ook Drs. B. Goudzwaard in „E.-S.B.” van 24 april jl., blz. 399.

⁴⁾ Prof. Dr. H. W. J. Bosman: „Collectieve en individuele behoeftenvoorziening in socialistische gedachtegang” in „Maandschrift Economie” van maart 1963, blz. 366-375.

Beleg modern - beleg in

INTER
UNIE

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

van „een extra verhoging van de onderwijsuitgaven met 1⁰/₀ van het nationaal inkomen boven een evenredige toeneming van die uitgaven. Die 1⁰/₀ vormt dan 0,6 miljard, die in program II is opgenomen” (blz. 371).

Volgens Den Uyl zou het bedrag ad f. 300 mln. voor de woningbouw slechts overheidsuitgaven bevatten „voor zover de extra-investeringen met additionele subsidies gepaard zouden gaan” (t.a.p., blz. 373). Ik kan mij evenwel niet indenken hoe extra-investeringen voor de woningbouw zonder overheidshulp mogelijk zouden zijn: ofwel de overheid bouwt zelf, ofwel zij geeft subsidies. In beide gevallen zijn het overheidsuitgaven. Uit de berekening in het rapport op blz. 31 van de kosten voor woningbouw in 1970 is af te leiden, dat de uitgaven voor woningwetbouw door de vermeerdering met 30.000 woningwetwoningen en 20 pCt. kwaliteitsverbetering voor 70.000 woningwetwoningen met f. 825 mln. zullen toenemen. Misschien kan iemand mij voorrekenen, dat hierin, gezien de huidige financiering van de woningwetbouw, minder dan f. 300 mln. additionele overheidsuitgaven zitten ⁵⁾. Hierbij heb ik de kosten van sanering en kwaliteitsverbetering van de bestaande woningvoorraad niet eens genoemd.

Het bedrag van f. 2.600 mln. is overigens eerder te laag dan te hoog, want ik heb er niet in opgenomen de extra-investeringen die *elk* slechts in de orde van grootte van enkele tientallen miljoenen liggen zoals investeringen ten behoeve van de uitbreiding van de wetenschappelijke research of de structuurverbetering van de landbouw (rapport blz. 36).

Financiering additionele overheidsuitgaven.

Het rapport erkent op blz. 15 de noodzaak, de middelen ter financiering aan te wijzen: „Deze studie... is een poging om te komen tot een systematische verkenning van de behoeften in de komende jaren, in deze behoeften prioriteiten aan te geven en tenslotte om de wegen en middelen aan te geven om het voorgestelde bestedings-program te verwezenlijken”. Den Uyl daarentegen acht „het vraagstuk van de financiering van de overheidsuitgaven weliswaar belangrijk, maar toch niet van essentiële betekenis” (t.a.p., blz. 372). Het komt mij voor, dat men een dergelijk standpunt intern kan innemen bij het opstellen van een uitgavenplan, maar het lijkt mij onjuist een programma, dat uit de publieke middelen moet worden bekostigd, te publiceren en daarbij niet aan te geven hoe men aan die middelen denkt te komen. Uit de geciteerde zin kan men, overigens opmaken dat de W.B.S. eigenlijk dezelfde mening is toegedaan.

⁵⁾ Het is mij niet duidelijk, op welke gronden Prof. Dr. H. J. Witteveen („E.-S.B.” van 24 april 1963, blz. 417) aanneemt dat de additionele overheidsuitgaven voor woningbouw slechts f. 100 mln. zullen bedragen.

Prof. Bosman voorzag zijn artikel ⁴⁾ na lezing van mijn „E.-S.B.”-artikel van een naschrift, waarin hij te kennen geeft het niet zonder meer met mij eens te zijn, maar dat hij als volgt besluit: „In ieder geval klemt wel de eis tot het doorzichtig maken van de belastingdruk, die uit het program voortvloeit” (blz. 375). Dit komt eigenlijk ook neer op een verzoek de financieringsmiddelen duidelijker aan te geven.

Het is verheugend, dat Den Uyl nu in zijn artikel een financieringsplan ontvouwt. Weliswaar omvat dit een bedrag van slechts f. 2 mrd., hetgeen niet toereikend zou zijn voor de door mij berekende additionele overheidsuitgaven ad f. 2,6 mrd.; maar de juistheid van deze berekening betwist Den Uyl mij. Zijn financieringsvoorstel bestaat uit twee gelijke delen, elk f. 1 mrd. groot.

Het eerste miljard zou moeten komen uit de ruimte die zou ontstaan door de nagestreefde relatieve teruggang van de overheidsconsumptie met f. 1 mrd. Dat ik hiervan niet zo erg overtuigd ben, heb ik reeds uiteengezet.

Het tweede miljard ontstaat doordat „alleen uit hoofde van de progressie in de belastingen... er bij een groei van het nationaal inkomen met 4 pCt. per jaar f. 600 mln. per jaar aan extra middelen beschikbaar” komt. Hiermee zou ik het eens kunnen zijn, ware het niet dat Den Uyl hier een fout maakt. De progressie-opbrengsten bedragen namelijk slechts een vierde gedeelte van de f. 600 mln., d.i. dus f. 150 mln. per jaar ⁶⁾. Hiervan wil Den Uyl een gedeelte bestemmen voor belastingverlaging en een gedeelte voor uitgavenverhoging. De totale belastingdruk neemt dan automatisch toe met het bedrag dat voor uitgaven wordt besteed. Wanneer men dit op f. 100 mln. per jaar stelt, komen er in 7 jaar ⁷⁾ in totaal f. 700 mln. voor financiering van uitgaven beschikbaar. Dit is dus minder dan het miljard dat volgens Den Uyl nog nodig zou zijn; bovendien: wat betekent f. 50 mln. per jaar voor belastingverlaging, wanneer desondanks de belastingdruk elk jaar met f. 100 mln. toeneemt?

Afweging.

Nadat in het W.B.S.-rapport de additionele overheidsinvesteringen ad f. 1.300 mln. zijn berekend voor onderwijs en cultuur, sociale voorzieningen en gezondheidszorg, verkeer, sport en recreatie, wordt in de eindafrekening het bedrag tot 61,5 pCt. teruggebracht, zonder dat wordt vermeld, hoe men de vijf genoemde categorieën afzonderlijk wil korten. Volgens Den Uyl is deze onderlinge afweging „een hoofdstuk apart”. En dat had ik nu graag in het W.B.S.-rapport zien staan. Vandaar mijn opmerking over het rode potlood; de interpretatie daarvan door Den Uyl lijkt mij nogal gezocht.

Beperking additionele consumptie.

Vervolgens heeft Den Uyl mij verweten dat ik tot drie-maal toe het woord „consumptiebeperking” heb gebruikt. Hij wekt daarbij de indruk alsof ik zou hebben gesuggered, dat het huidige consumptiepeil zou worden verkleind. Zijn opmerking heeft mij wel verbaasd. Het gaat

⁶⁾ Bij de berekening van de structurele toeneming van de middelen is uitgegaan van een progressiefactor van 1¹/₃ (Miljoenennota 1963, blz. 6-7).

⁷⁾ Het jaar 1963 telt eigenlijk niet meer mee.

in de brochure over de groei van de bestedingen. Omdat het onnodig vermoeiend zou zijn, steeds het adjectief „groeiend”, „toenemend”, „additioneel”, „stijgend” e.d. te gebruiken, heb ik aan het begin van mijn artikel (t.a.p., blz. 232) gezegd: „Er wordt dus alleen gesproken over *additionele* bestedingen”, waarbij „additioneel” ten overvloede cursief was gedrukt. Dit ontsloeg mij van het veelvuldig gebruik van de genoemde adjectiva. Bijgevolg bedoelde ik met consumptiebeperking dan ook slechts een beperking van de additionele consumptie. Dit wordt duidelijk in het rapport gesteld. Daar wordt zelfs over „consumptieoffer” (blz. 41) gesproken; men vraagt zich af waarom deze term wel de goedkeuring van Den Uyl kon wegdragen. Dat mijn manier van uitdrukken niet abnormaal is te noemen, blijkt uit de titel van het artikel van Den Uyl zelf: „De bestedingen tot 1970”; hij bedoelt daarmee kennelijk de toeneming van de bestedingen tot 1970!

Den Uyl heeft ook een aanmerking gemaakt op mijn conclusie: „de opgesomde doelstellingen zijn stuk voor stuk en ook tezamen het nastreven alleszins waard. Een periode van 8 jaar lijkt mij er echter te kort voor”. Ik zou hiermee een open deur intrappen, omdat dit nu exact de conclusie zou zijn, waartoe het rapport zelf ook komt. Den Uyl heeft hier bepaaldelijk verkeerd gelezen. Het woord „er” in de laatste aangehaalde zin slaat op het programma in zijn uiteindelijke vorm, nadat hierop dus aan vele kanten bezuinigingen zijn aangebracht. Dit is duidelijk uit de samenhang op te maken. Ik bedoelde daarmee dus te zeggen, dat de W.B.S. nog meer had moeten snoeien om het plan uitvoerbaar te maken.

Wat betreft de arbeidstijdverkorting viel het mij op, dat in het oorspronkelijke plan zonder meer werd uitgegaan van een verkorting die tussen f. 1 en 3 mrd. produktie-deriving zou betekenen, zonder dat deze vergroting van de vrije tijd werd afgewogen tegen andere desiderata op het terrein van de arbeidsvoorwaarden. Het is vermeldenswaard, dat Prof. De Wolff op de Utrechtse conferentie die aan het W.B.S.-rapport was gewijd, heeft opgemerkt, dat ook een andere benadering van dit probleem mogelijk is.

's-Gravenhage.

J. C. P. A. VAN ESCH.

Uit de talrijke onderzoeken welke in verschillende gemeenten zijn ingesteld om een inzicht te verkrijgen in de woningbehoefte is steeds weer opnieuw gebleken dat er behoefte is aan grotere woningen: er is behoefte aan een tweede woonvertrek, aan een logeerkamer, aan ruimte voor ontspanning binnen de woning zelf. Deze behoefte bestaat zowel bij gezinnen *zonder* als bij gezinnen *met* kinderen.

Aangezien woningen een lange levensduur hebben is het nodig woningen met toekomstwaarde te bouwen. Een van de elementen van de toekomstwaarde is zeker de omvang van de woningen. Dit punt betreft zowel het aantal vertrekken als de grootte daarvan. Als men nu begint om in *die* behoefte te voorzien, komen door opschuiving zoveel kleine woningen vrij, dat het mij niet zou verbazen wanneer bij toenemende welvaart juist de kleine woningen het eerst zouden komen leeg te staan.

Ten onrechte wordt door velen nog gedacht, dat dergelijke woningen onbetaalbaar zouden zijn: ten onrechte omdat uit bovenbedoelde onderzoeken ook is gebleken, dat het om een koopkrachtige vraag gaat en omdat de bouw van grotere woningen met degressieve kosten gepaard gaat, indien de vertrekken groter worden.

De hierboven genoemde aanbeveling van Ir. H. M. Buskens beschouw ik daarom als bijzonder ongelukkig.

Utrecht.

C. P. A. BAKKER.

NASCHRIFT

De behoefte aan grote woningen voor grote gezinnen en aan ruim opgezette woningen voor het doorsnee-gezin is natuurlijk buiten kijf. De uitkomsten van de Volkstelling 1960 onderstrepen echter dat er ook een in omvang steeds toenemend aantal kleine en zeer kleine gezinnen is. Bij de differentiatie van de nieuwbouw zal dan ook wel degelijk aandacht dienen te worden geschonken aan de behoefte van deze gezinnen aan een goed geëquiperde kleine woning.

's-Gravenhage.

Ir. H. M. BUSKENS.

AANTEKENING

INGEZONDEN STUK

WONINGTEKORT EN WONINGBEHOEFTE

Aan het eind van zijn beschouwingen onder boven-gevoerde titel in „E.-S.B.” van 27 maart 1963 heeft Ir. H. M. Buskens gewezen op de structurele aard van de gezinsverdunding en naar aanleiding daarvan de aanbeveling gegeven om — meer nog dan thans reeds het geval is — te bedenken dat er ook een grote behoefte bestaat aan goed geëquiperde kleine woningen. Gezien de context valt de nadruk meer op klein dan op goed geëquiperd. Dit verwondert mij ten zeerste, omdat bij de na-oorlogse woningbouw juist noodgedwongen zoveel kleine woningen zijn gebouwd.

De huidige ongelijkheid in de woonruimteverdeling die ook door Ir. Buskens wordt genoemd spruit, zoals langzamerhand wel algemeen bekend is, meer voort uit het bestaan van irrationele huurverschillen, dan uit een gebrek aan kleine woningen.

REGISTRATIEDIENST VOOR HET LOPEND SOCIAAL-WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Op initiatief van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, daarbij gesteund door de actieve belangstelling van vele Ministeries en van de Nederlandse organisatie voor zuiver-wetenschappelijk onderzoek Z.W.O., werd op 1 april 1963 opgericht een onder deze Raad ressorterende „Registratiedienst voor het lopend sociaal-wetenschappelijk onderzoek”. Deze nieuwe activiteit van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad staat onder leiding van Mevrouw Drs. H. P. Hogeweg-de Haart. Door de oprichting van deze Registratiedienst wordt voorzien in een reeds langere tijd bestaande en vooral de laatste jaren meer en meer bij vele research-instellingen in den lande gevoelde behoefte aan informatie over hetgeen door anderen op hun belangstellingsterrein wordt verricht.

Sinds de tweede wereldoorlog hebben de sociale weten-

schappen zich in Nederland in een steeds versnellend tempo ontwikkeld. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek wordt niet alleen verricht aan alle universiteiten en hogescholen maar ook door de overheid op de meeste departementen, in alle provincies en in vele gemeenten. Voorts vindt onderzoek plaats in het kader van de Economisch-Technologische Instituten, de Provinciale Opbouworganen en door een groot aantal andere particuliere en semi-officiële instellingen op velerlei gebied.

Geen van deze diensten of instellingen beschikt over volledige kennis van wat elders aan onderzoek gaande is. Er bestaat zelfs nog geen volledig overzicht van alle instellingen die zich bezighouden met sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Een gevolg hiervan is dat de afzonderlijke instellingen in hun researchprogramma's niet voldoende van elkaars arbeid kunnen profiteren en dat wellicht voor de hand liggende vormen van samenwerking op bepaalde terreinen onvoldoende kansen krijgen. Het gevaar is tevens niet meer denkbeeldig dat zich op bepaalde terreinen van onderzoek doublures voordoen, die de betrokkenen zelf, als zij tijdig van elkaars voornemen op de hoogte waren geweest, zeker zouden hebben willen voorkomen.

De Registratiedienst voor het lopend sociaal-wetenschappelijk onderzoek beoogt nu alle onderzoekingen reeds in hun beginstadium te registreren en enige malen per jaar een publikatie van dit materiaal te doen verschijnen, waardoor deze bezwaren zullen kunnen worden ondervangen. Bovendien zal men door deze registratie de richting die het sociaal-wetenschappelijk onderzoek in Nederland op gaat op de voet kunnen volgen.

De publikaties van de registratiegegevens zullen niet alleen een zo volledig mogelijk overzicht geven van alle instellingen die zich bewegen op het gebied van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek en de onderzoekingen waarmee zij bezig zijn maar zij zullen daarnaast deze onderzoekingen systematisch rangschikken waardoor op eenvoudige wijze een inzicht kan worden verkregen in hetgeen er op een bepaald gebied in een bepaalde periode gaande is.

De registratie van het lopend sociaal-wetenschappelijk onderzoek is een dienstverlenende activiteit van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad op kosten van de overheid. Elke dienst of instelling die zijn gegevens ter beschikking stelt krijgt de publikaties van de Registratiedienst gratis toegestuurd; hoe meer diensten en instellingen van deze dienstverlening gebruik maken, hoe vollediger de registratie kan zijn en van hoe groter waarde de publikaties ook zullen zijn voor een ieder die belang stelt in de ontwikkeling van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek in Nederland.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

ECONOMISTENLANDDAG 1963

De Economistenlanddag 1963 zal worden gehouden op woensdag 8 mei a.s. te Eindhoven. Het programma voor deze dag ziet er als volgt uit:

- 9.30 uur: Aankomst van de deelnemers aan het station N.S. te Eindhoven.
- 9.45 uur: Vertrek van de bussen voor excursies naar bedrijven in Eindhoven en omgeving.
- 12.30 uur: Gezamenlijke lunch in de tuinzaal van Grand Hotel de Cocagne te Eindhoven.
- 14.30 uur: Middagvergadering in Grand Hotel de Cocagne. Onderwerp: universitaire opleiding voor leiding en organisatie van bedrijven. Inleiders: Prof. Dr. J. L. Meij, hoogleraar aan de Rijks-

universiteit te Groningen en Drs. A. W. J. Caron, lid van de Raad van Bestuur van Unilever N.V. te Rotterdam.

Discussieleider: Prof. Dr. A. J. Vlerick, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent.

17.30 uur: Ontvangst van de deelnemers door Burgemeester en Wethouders van Eindhoven in het Van Abbe-museum.

CONGRES RANDGEBIEDEN

Op maandag 20 en dinsdag 21 mei a.s. zal in Leeuwarden een congres worden gehouden, waar het vraagstuk van de randgebieden aan de orde zal worden gesteld.

Het „Congres Randgebieden” wordt voorgezeten door de heer Mr. D. H. Okma, lid van het College van Gedeputeerde Staten in de provincie Friesland. Op de eerste congresdag zullen o.a. Prof. Dr. Ir. H. C. J. H. Gelissen, Oud-minister van Economische Zaken en Prof. Dr. W. Hallstein, voorzitter van de Commissie der E.E.G. spreken; daarnaast vinden excursies plaats. Z.K.H. Prins Bernhard zal deze dag voor een gedeelte bijwonen.

De tweede dag spreken Ir. J. W. Wellen, Directeur-Generaal van de Landbouw, over „Structuurverbeteringsplannen in de agrarische sector”; Dr. G. A. Kohnstamm, Directeur van de Synthetische bedrijven van de A.K.U., over „Het vraagstuk der randgebieden vanuit industrieel gezichtspunt gezien”; Ir. J. B. Ritzema van Ikema, Hoofd-directeur van de Coöp. Condensfabriek „Friesland”, over „Regionale ontwikkeling: ervaring en perspectief” en Drs. J. A. F. Roelen, Burgemeester der gemeente Zwolle, over „De gemeente in de dynamiek van de randgebieden”. De belangrijke plaats welke de provincie in de regionale ontwikkeling inneemt, zal belicht worden door de Commissaris der Koningin in de provincie Friesland, Mr. H. P. Linthorst Homan. Waarschijnlijk zal ook Zijne Excellentie Drs. J. W. de Pous, Minister van Economische Zaken, tijdens het congres het woord voeren.

Nadere inlichtingen: Secretariaat „Congres Randgebieden”, Sophialaan 1, Leeuwarden, tel. (05100) 2 81 44-2 81 45.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Slechts zelden verkeert de geldmarkt in een situatie, zoals deze zich de laatste weken heeft ontwikkeld. Het beste wordt dit geïllustreerd door het verloop van het tegoed der banken bij de Centrale Bank. Van 25 maart met f. 682 mln. liep dit terug tot f. 188 mln. op 22 april. Ter vergelijking: de verplichte kasreserve bedraagt sedert 22 maart ca. f. 300 mln.

Drie factoren hebben een rol gespeeld. In de eerste plaats is een brede geldstroom naar de schatkist gevloeid. Sedert 25 maart f. 428 mln. Wat hier achter zit is niet precies te achterhalen. Betalingen in verband met de oprichting van de Nederlandse Gasunie is een oorzaak geweest. Men spreekt ook over financiële transacties van een der Rijksfondsen. Verder is nogal wat schatkistpapier van de Agent afgenomen, hetgeen in de hand was gewerkt door de verruiming, die de markt in het begin van de maart/aprilkasreserveperiode had ondergaan door de toen mogelijke stallingstransacties.

De tweede factor is het vertraagd terugstromen van bankpapier i.v.m. Pasen. Een deel van de ultimo-expansie, nl. ca. f. 120 mln., is in het verkeer gebleven. Tenslotte

kwam in de zich verkrappen- de markt de terugkoop van het op 21 maart bij De Nederlandsche Bank gestalde papier bijzonder ongelegen. Het ging hier om f. 254 mln. Uit dit laatste blijkt dat het instrument van de transacties met beding van wederinkoop, bedoeld om een tijdperk van zeer tijdelijke verkrapping te overbruggen, van meer achteraf blijkt dat niet van een automatisch omkeerbare beweging sprake is, niet bevredigend werkt.

Het bovengenoemde saldo der banken van f. 188 mln. kon slechts worden bereikt dank zij een valuta-afdracht van f. 70 mln. en het opnemen van voorschotten bij De Nederlandsche Bank van f. 106 mln.

De commissie tot vaststelling van de callgeldrente heeft opmerkelijk gereageerd. Op de dag van de afwikkeling der stallingsoperatie, 19 april, verhoogde zij de daggeldrente fors van 1 pCt. op 2½ pCt. en kort daarna bracht zij de

rente op 2¾ pCt. Hiermede werd een nieuw en reëler rentebeleid van deze commissie ingeleid, nl. de vaststelling ook in tijden van krapte van een op de marktverhoudingen gebaseerde rentevoet. Hierdoor verdwijnt, althans vermindert, de afwijking tussen de „officiële” en de marktrente.

De kwartaalsuitkering van het Rijk aan de gemeenten van ruim f. 400 mln. sleep de scherpe kanten wat af, doch bracht niet de gebruikelijke ontspanning, mede omdat de invloed van de ultimo-expansie zich geleidelijk deed gevoelen. Gelukkig had De Nederlandsche Bank geen gevolg gegeven aan haar voornemen het kasreservepercentage, dat met ingang van 22 maart van 5 pCt. op 4 pCt. was gebracht, weer op het oude peil te stellen. Op 25 april werd de daggeldrente tot 2½ pCt. teruggebracht.

Kapitaalmarkt.

De rust op de kapitaalmarkt steekt scherp af tegen de nogal emotionele bewegingen op de geldmarkt. Men vergist zich echter wanneer men zou menen, dat rust gebrek aan activiteit zou betekenen. Het verslag van De Nederlandsche Bank leert ons beter en niet alleen op dit punt. In 1962 werd in totaal netto f. 4.690 mln. gevraagd en aangeboden. In de verhouding publieke tot onderhandse markt kwam in het vorige jaar weinig verandering. De laatste heeft f. 2.960 mln. verwerkt tegen f. 1.730 mln. uitgiften aan effecten. Het aanbod uit het buitenland zakte van f. 580 mln. naar f. 370 mln. Daartegenover was het buitenlandse beroep ook geringer. Het daalde met de helft, van f. 890 mln. tot f. 430 mln.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	28 dec. 1962	H. & L. 1963	19 april 1963	26 april 1963
Algemeen	345	379 — 346	377	378
Intern. concerns	464	525 — 463	521	523
Industrie	319	342 — 321	339	342
Scheepvaart	134	153 — 135	145	142
Banken	257	261 — 232	239	238
Handel enz.	150	155 — 149	153	152

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

NEDERLAND

vraagt voor spoedige indiensttreding:

een Assistent van de Administrateur c.q. een medewerker voor de Interne Controle

Gedacht wordt aan een intelligente persoonlijkheid die door inzicht en middels persoonlijke contacten binnen het bedrijf de uit het werk voortvloeiende problemen op efficiënte wijze tot oplossing weet te brengen. Een bijzonder ruime ervaring op het gebied van accountancy en bedrijfsadministratie wordt daarom noodzakelijk geacht. De taak omvat het zelfstandig behartigen van een belangrijk deel onzer bedrijfsadministratie c.q. de interne controle en het samenstellen van richtlijnen en procedures.

Gegadigden dienen te voldoen aan de volgende eisen:

- middelbare schoolopleiding
- goede kennis van de Engelse taal
- diploma SPD, MO Handelswetenschappen of vergevorderde accountantstudie.

Uitvoerige sollicitatiebrieven te richten aan:
Ford Nederland, Arbeidszaken (vertrouwelijk),
Postbus 795, Amsterdam.

Bij de **PROVINCIALE PLANOLOGISCHE DIENST VOOR ZEELAND**, Nieuwstraat 27 te Middelburg wordt gevraagd voor het planologisch onderzoek een

SOCIAAL-GEOGRAAF

Salariëring afhankelijk van leeftijd en ervaring in de rang van Adjunct-planoloog (f. 7176,— — f. 8688,—) of Planoloog (f. 8472,— — f. 13.032,—) exclusief de thans geldende toeslagen.

Sollicitaties te richten aan de Directeur van voornoemde dienst, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad.

	28 dec. 1962	19 april 1963	26 april 1963
Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 157	f. 175,40	f. 177,30
Philips G.B.	f. 139	f. 160,40	f. 156,70
Unilever	f. 138,40	f. 163,40	f. 161,90
A.K.U.	401½	455	460
Hoogovens, n.r.c.	558	568	561½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	723	785	826
Zwanenberg-Organon	909¾	900	930
Van Gelder Zn	244	262	262½
Amsterdamsche Bank	390	375½	372
Robeco	f. 208	f. 218	f. 220
New York.			
Dow Jones Industrials	652	711	717
Restestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,24	4,18	4,19
Aand.: internationaal a)	3,20		
lokale a)	3,86		
Disconto driemaands schatkist- papier	2	17/8-2	2

a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.
C. D. JONGMAN.

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

De N.V. Provinciale Geldersche Electriciteits-Maatschappij

roept wegens de zich steeds voortzettende uitbreiding van het bedrijf en de daarmee gepaard gaande toenemende omvang van het aantal medewerkers (thans rond 2200 personen, verspreid over de provincie Gelderland) en de grote betekenis die wordt gehecht aan een goed personeelsbeleid sollicitanten op voor de functie van

**Leider van de stafafdeling
personeelsdienst**

Deze functionaris van de staf die rechtstreeks onder de directie ressorteert, moet adviseren t.a.v. alle facetten van het personeelsbeleid in het bedrijf en op creatieve wijze leiding geven aan zijn medewerkers in deze afdeling. Voor deze staffunctie die een grote zelfstandigheid inhoudt, komen degenen in aanmerking die aan de volgende voorwaarden kunnen voldoen:

- leeftijd ongeveer 40 jaar;
- bij voorkeur academisch niveau;
- theoretische en praktische bekendheid met alle facetten van het moderne personeelsbeleid;
- langdurige ervaring op genoemd gebied in een grote — bij voorkeur industriële — onderneming.

Sollicitaties, voorzien van een recente pasfoto en een korte, duidelijke levensbeschrijving te richten aan de directie, Utrechtsestraat 85 te Arnhem, binnen 14 dagen na publikatie van deze oproep. Persoonlijk bezoek uitsluitend na oproeping.

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten
met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

NEDERLAND

vraagt voor spoedige indiensttreding:

een Assistent

in de afdeling Budgettering

— Gezocht wordt een jongeman, die scherp analytisch kan denken en die naast een ruime bedrijfservaring gevorderd is met de studie voor SPD of MO Economie.

— Zijn taak zal zijn te assisteren bij het opstellen van financiële en bedrijfseconomische programma's zoals:

- het jaarlijkse budget
- de kostenanalyse
- de bedrijfsresultatenanalyse

Gegadigden dienen een MULO of HBS opleiding te hebben genoten en een goede kennis van de Engelse taal te bezitten.

Uitvoerige sollicitatiebrieven te richten aan:
Ford Nederland, Arbeidszaken (vertrouwelijk),
Postbus 795, Amsterdam.

NEDERLANDSE BANK VAN SUID-AFRIKA

Bij het hoofdkantoor en de bijkantoren van onze Instelling, welke meer dan 100 vestigingen in Zuidelijk Afrika bezit, kunnen

JONGE NEDERLANDSE ECONOMEN

worden opgeleid en geplaatst op aantrekkelijke voorwaarden.

Overtocht voor rekening van de Bank, ruime aanvangssalarissen, overzees verlof, uitstekende pensioenregeling. Bij gebleken geschiktheid snelle promotie.

Sollicitaties in duplo alsmede verzoeken om inlichtingen kunnen worden gericht aan de afdeling „Secretariaat” van de Nederlandse Overzee Bank N.V., Herengracht 548, Amsterdam.

Het Bestuur van de **GEMEENTESPAARBANK** te **ARNHEM** zoekt:

een jonge energieke econoom of jurist voor de functie van

ASSISTENT VAN DE DIRECTIE

Deze functionaris zal, ter ontlasting van de Directie, een gedeelte der werkzaamheden op zich moeten nemen.

Hij zal speciaal worden belast met het onderzoek naar de juiste vestigingsplaatsen voor bijkantoren, de bevordering van deze vestigingen en met de plannen ter voorbereiding van de automatisering van de gemechaniseerde administratie. Besprekingen over de hieraan verbonden problemen zullen door hem moeten worden gevoerd.

Een goede theoretische ontwikkeling is noodzakelijk, terwijl kennis van en ervaring op het gebied van bank- of spaarbankwezen gewenst is.

Leeftijd ongeveer 30 jaar.

Eigenhandig, niet met ballpoint, geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden, onder bijvoeging van pasfoto, te richten aan het Bestuur vóór 15 mei 1963.

Adres: Gele Rijders Plein 13 te Arnhem.

Bij het Ministerie van Economische Zaken is een mogelijkheid tot plaatsing van:

doctorandi in de economie

en

meesters in de rechten

Leeftijd ten hoogste 35 jaar.

De gelegenheid tot solliciteren bestaat ook voor degenen, die binnenkort afstuderen of uit militaire dienst komen.

Brieven te richten aan het Hoofd van de Centrale Personeelsafdeling van genoemd Ministerie, 1e v. d. Boschstraat 15, 's-Gravenhage. Telefonisch (no. (070) 81 40 11, toestel 2723) kan een afspraak worden gemaakt voor een oriënterend gesprek.

Voor reclame

kan men te veel
en ook
te weinig uitgeven.

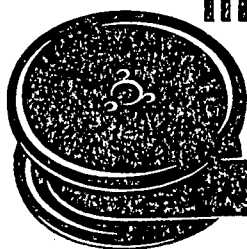
De meeste mislukkingen zijn vaak het gevolg
van het laatste

Pelikan schrijfmachinelint
van natuurzijde is voor
verzorgde zakenbrieven
toonaangevend geworden.

Pelikan schrijfmachine-

**linten geven Uw correspondentie
cachet en distinctie.**

Pelikan

Günther Wagner Hannover Pelikan-Werke

Alleenvertegenwoordigers voor Nederland

H. van Gemert & Co. N.V. Amsterdam

Telkens en telkens blijkt ons weer, hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

E.-S.B. 1-5-1963

De N.V. Provinciale Geldersche Electriciteits - Maatschappij

roept wegens interne mutaties in de economische sector van haar bedrijf sollicitanten op voor de functie van

Leider van de stafafdeling bedrijfseconomisch onderzoek

Deze stafafdeling, die zich nog in ontwikkeling bevindt, verschaft periodiek bedrijfseconomische gegevens aan de directie ten behoeve van het directiebeleid. Zij is tevens belast met de bestudering van bedrijfseconomische vraagstukken van velerlei aard, o.a. de bedrijfseconomische planning op lange en op korte termijn, onderzoeken voor de bepaling van kostprijzen als basis voor de tarieven en de bepaling van normen ten behoeve van het bedrijfsbeleid.

Voor deze staffunctie komen degenen in aanmerking die aan de volgende voorwaarden kunnen voldoen.

- Het bezit van het doctoraal diploma economie (bedrijfseconomische richting); daarnaast kan het bezit van het accountantsdiploma tot aanbeveling strekken.
- Kennis van moderne statistische methoden.
- Langdurige ervaring in grote, bij voorkeur industriële of dienstverlenende ondernemingen.
- Leeftijd ongeveer 40 jaar.

Sollicitaties, voorzien van een recente pasfoto en een korte, duidelijke levensbeschrijving, te richten aan de directie, Utrechtsestraat 85 te Arnhem. Persoonlijk bezoek uitsluitend na oproeping.

CENTRAAL BEHEER

**VERZEKERING EN
DIENSTVERLENING**
ten behoeve van het bedrijfsleven

WET-RISICO

bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen.

BRAND-RISICO

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.

loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

De bij Centraal Beheer aangesloten verenigingen werken op zuiver onderlinge grondslag.

Het lidmaatschap kan u een belangrijke besparing op de kosten opleveren.

**CENTRAAL BEHEER BELAST ZICH
OOK MET DE ADMINISTRATIE VAN
ONDERNEMINGSPENSIOENFONDSEN**

**STELT U VOOR
HET VERKRIJGEN
VAN INLICHTINGEN
IN VERBINDING MET:**

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

**BOS EN LOMMER-
PLANTSOEN 1,
AMSTERDAM-W.
TEL. 134971
POSTBUS 8400**